

1941.

SZEPTEMBER

ERDÉSZETI LAPOK

LXXX.
ÉVF.

AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET

K Ö Z L Ö N Y E

9.
FÜZET.

KIADJA AZ ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
Megindították 1862-ben Wagner Károly és Divald Adolf

Felelős szerkesztő és kiadó:

DR. ING. MIHÁLYI ZOLTÁN

Megjelenik minden hó 15-én.

Előfizetési díja: egész évre 24 P, erdészeti altiszteknek 12 P.

Az Országos Erdészeti Egyesület tagjai a tagdíj fejében kapják.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, V., Alkotmány-u. 6. sz. II. em. (Tavb.: 123-722.)

Közleményeink egészben vagy részben való átvétele csak a forrás
megnevezése mellett történhetik.

Emlékezés Háromszék vármegye őserdeire.

Közli: Nemes Károly nyug. m. kir. főerdőtanácsos.

A kézdivásárhelyi Róm. Kath. Körnek folyamatosan a magyar tudás és önérték fenntartására irányult — de a román önkény alapján csakhamar beszüntett — előadásai egyikén néhány év előtt ismertettem Erdélynek összes volt erdőterületeit s azok között a még meglévő *őserdőről* is megemlékeztem.

Erdemesnek tartom ezek emlékét megörökíteni, mert annyira megfogyatkoztak, hogy rövid idő elteltével már csak hírük marad.

Erdély régi 16 vármegyéjének 10,597.436 holdnyi összes területéből 4,166.784 holdat foglalnak el az erdők, vagyis az utóbbiak az egész földterület 39.32 százalékát teszik.

A 16 régi vármegye közül erdőben legdúsabb Háromszék, mert 685.204 holdnyi kiterjedéséből erdőszült 422.008 hold, tehát az erdőre itt az összes terület 61.60%-a esik.

Ezeknek a nagy területeknek a fatermése volt az alapja nemcsak Háromszék, hanem a fában szintén bővelkedő Beszterce-Naszód, Csík, Hunyad és Marostorda vármegyék területén, a Maros, az Olt, a Feketeügy s a Szamos folyók völgyeiben megtelepített számos gőzfűrésznek és más famegmunkáló üzemnek, amelyeknek most már csak a tengődő maradványaival találkozunk.

Maholnap nem veri már fel a gőzkürtök túlkölésé a hegyvidékek csendjét s a letarolt területeken csak a megbarnult tuskók jelzik, mint korhadó fejfák, a sokszor könnyelműen megszeméltített őserdők egykori helyét.

A faüzemek ellátását s évtizedek hosszú sorára kiterjedő fennállását azok az *őserdők* biztosították, amelyek az ezelőtt 55—60 évvel még az erdőterületnek a mintegy 80%-át foglalták el, s így a Délkeleti Kárpátok akkori erdőrengetegekben felgyűlt fatömeg jelentékeny részét adták.

Rendszeres kezelés mellett egyedül Háromszékmegye erdői évente legalább félmillió m³ fát szolgáltathattak a közszükségletnek, de az *őserdők*, amelyek a felhalmozódott tömegek tárházai voltak, ennél jóval többet nyújtottak.

Számításom szerint a háromszéki gőzfűrészek az őserdőkől legalábbis 35,000,000 (harmincöt millió) m³ fatömeget emésztettek fel a legutóbbi 45 év alatt.

Amilyen rohamos volt a feldolgozás, éppen olyan gyorsan köszöntött be a szegénység. Annyira, hogy a vármegye területén alig 25—30.000 hold az a terület, amelyen még az *eredeti, jellegzetes őserdők* találhatóak.

Ugyanebben az arányban csökkentek az *őserdők* a többi vármegyében, Óromániában, Jugoszláviában s egész Délkelet-európában.

Az előbb megnevezett erdőterületek ahhoz a többszázezer hold kiterjedésű nagy erdőrengeteghez tartoznak, amely az 1718. évi július hó 21-én Pasarovic (Pozsarevác) szerbiai községben III. Károly magyar király és III. Achmed török szultán között Magyarország képviselőjének *br. Sándor Gáspárnak* jelenlétében létrejött békekötés az országhoz visszacsatolt. Rendeltetésük a háromszéki, gyergyói és csíki székelység, valamint a Naszód-vidéki román határőrsegek ellátása és felszerelése volt, kezelésük „*revindikált erdők és havasok*“ név alatt történt.

Ezeket az erdőségeket az 1848—49. évi szabadságharc után az osztrák császári ház a székelységtől elvette, de az 1867. évi kiegyezés alkalmával I. Ferencz József király azokat újból a székely lakosság használatába adta. A m. kir. honvédség felállításával a határőrsegek létjogosultsága megszűnt és a fentebb megnevezett vármegyékben fekvő területekből javarészt a volt határőrök leszármazottaiból alakult közbirtokosságok tulajdonában maradó, részben pedig községi és művelődési alapul szolgáló birtokok keletkeztek. Az idő és főleg a román uralomnak a régebbi jogi alapokat a magyarság rovására felforgató, erőszakos, úgynevezett törvényes rendelkezései az erdők tulajdoni állapotát lényegesen megváltoztatták. A valamikori összefüggő nagy erdőttestek széthullottak a helytelen gazdálkodás és haszonlesés áldozataivá estek, megapadtak, részben magánkézre jutottak és jó részt megsemmisültek.

A távolabbi fekvés és hozzáférhetetlenség azonban egyes

erdőterületeknek fenntartását biztosította és azok — bár csekélyebb kiterjedésben — de fennmaradtak.

Sokszor hallottam emlegetni erdőtulajdonosoktól, fakereskedőktől, de szakemberektől is, hogy ilyen, meg olyan *őserdőben* jártam, *őserdőt* döntenek, *őserdőben* vadásztam stb., de mikor megkérdeztem, hogy hát milyen is volt annak az *erdőnek* az összetétele, kora s másféle erdőkkel összehasonlítva, miben ütöttek el azoktól, senki sem tudott szabatos feletet adni. Sőt a legtöbb szakember sem tudta az *őserdőt* leírni és sajátosságait megjelölni. Az elbeszélők legalább 90%-a nem is látott *őserdőt*, de ha véletlenül látott is, nem látta a fától az erdőt, a szakember pedig ha járt is ilyenben, nem tanulmányozta komolyan az *őserdő* jellegzetes tulajdonságait.

A laikus, ha néhány vastagabb fatörzs között járkal, a turista, ha kimegy a közeli erdőkbe, a vadász, aki a hegyvidéken jár, mind a saját kedvtelésének áldoz s így nem lehet csodálkozni azon, ha combvastagságú fák társaságából alkotott faállományt már *őserdőnek* nézik. Mások talán nem is tudják az *őserdőt* másképpen elképzelni, mint ahogy azokat az útleírások az afrikai, indiai vagy délamerikai dzsungelképében olyan élénken megrajzolják.

Az *őserdőkkel* a szakirodalom az utolsó években terjedelmesen foglalkozott. Erre az alapot a világháború szolgáltatta, amelynek a folyamán elég alkalom kínálkozott a délkelet európai és oroszországi *őserdők* tanulmányozására.

Annak ellenére, hogy a haretereken megfordult szakemberek nagyrésze német volt, tehát ezek szakképzettségében és alaposágában kételkedni nem volna szabad, s habár a délkelet európai *őserdők* összetételükben elég hasonlóak, az *őserdők fogalmára és meghatározására nézve a szakvélemények még sem egyezők.*

Egyik jónévű német szakember az *őserdő* fogalmát a következőképpen értelmezi: „*Őserdő* alatt olyan nagyobb kiterjedésű erdőterületet, erdőállományt kell értenünk, amelyre az ember a múlt ezredévekig visszamenőleg semmiféle befolyást nem gyakorolt, s ennek az erdőnek egyes törzsei kizárólag a természeti erők behatása alatt pusztultak el és növekedtek fel. Röviden: *őserdő* alatt azt az erdőállományt kell értenünk, amelyik az emberi beavatkozás teljes kizárásával keletkezett.“

Néhai jó *Szécsi Zsigmond* selmcebányai tanárunk, aki szorakozottságáról volt nevezetes, az *őserdőt* így jellemezte: „Uraim, az *őserdő* egy olyan erdő, ahová az emberi kéz a lábát még nem tette be.“

Így is megértettük azt, hogy az *őserdőben* az ember sem fát nem döntött, sem annak a keletkezéséhez csemeteültetéssel vagy magvetéssel hozzá nem járult, tehát ez az erdő ma is úgy áll a

magá érintetlenségében, ahogy azt a természet ereje talán évezredek leforgása alatt megalkotta.

Ilyen ősi sajátosságú s az emberi kapzsiságtól még meg nem holgyatott erdők Háromszékben ma már csak kis területen találhatók. Zágon, Gelenceze, Ozsdola, Bereczk birtokosságainak s néhány községnek tulajdonában. Ezek az *ősmaradványok* létüket egyedül a közlekedési vonalaktól s fafeldolgozó helyektől való jelentékeny távolságuknak köszönhetik, mert kihasználásuk még idáig jövedelmezőnek nem mutatkozott.

Előre megjósolhatjuk azonban, hogy amint a kereskedelmi viszonyok javulni fognak, ezek felett is megkondul a lélekharang s kitermelésükkel megsemmisül a néhai többszázmillió értékét képviselt székely közvagnak a legutolsó morzsája is.

Most, amikor még szemlélhetjük ezeket az ősi erdőrengetegeket, érdemesnek vélem, hogy ezek összetételével behatóbban foglalkozzam.

A magyar kincstárnál eltöltött hosszas szolgálatom alatt, de mint magánszakértőnek is alkalmam volt a néhai Bosznia, Erdély és a Orománia kárpátaljai őserdeinek, valamint Galiciának sokezer holdját tanulmányoznom, azok fatömegét megbecsülnöm.

A bejárt óriási területeken az *őserdők* faállománya túlnyomóan bükkal elegyes jegenyefenyő. Nagyobb magasságokban, ahol a jegenyefenyő a hideget már nem állja, a bükk és a lúcfenyő elegyetlenül is előfordul, míg a tiszta jegenyefenyő állományok csak kisebb terjedelemben találhatók.

Az őserdő ilyen elegyes összetételében már élettani sajátsgaiknál fogva is a fenyőfélék az uralkodók s a bükk — habár vastagságban versenyez is velük — magassági növekedésben mögöttük marad.

Ha belépünk egy ilyen őserdő állományba, csodálattal és áhítattal kell kalapot emelnünk a felemelő látvány előtt, amellyel az óriási törzsek oszlopsorai gyönyörködtetnek bennünket.

A megható csend, a puha mohaszőnyeg lábaink alatt, egyes hatalmas törzsek magassága áhítatra készítetnek s megdobban a szívünk attól, hogy a természetnek ezek a remekei is csakhamar fejsze alá kerülnek. Egyedül az vígasztalhat bennünket, hogy minden elmúlásra van feltámadás s az erdők helyén a természet mindenható ereje — különösen ha az ember szakértelme és erős akaratát támogatja — új, ha nem is ősi jellegű, de olyan állományokat fog teremteni, amelyek talán hasznót hozóbbak lesznek az elődöknél.

Az őserdőt alkotó fenyő- és bükkfatörzsek vastagsága különböző, *egynemű vastagságú faegyedek nem fordulnak elő nagyobb csoportokban. Ez a körülmény különbözteti meg az őserdőket azoktól a szálerdőktől, amelyek már régebbi vagy újabbi kihasználás*

nyomán természetes vagy mesterséges úton keletkeztek. Az utóbiaknál a törzsek vastagsága s a fák kora egyenletes, egymáshoz nagyon közel álló.

Ezekre a szálerdőkre mondja a laikus, hogy őserdőben járt.

Az őserdőben a faegyedek vastagságának a változatossága szerint mutat eltérést az egyes törzsek kora is.

Igy nagy általánosságban a 16-tól 35 cm vastag fák kora átlagosan 100, a 36–70 cm vastagoké 250, a 91 cm s ennél vastagabb óriástörzseké pedig 300 éves és ennél több.

Néhány év előtt a bereczki határon fekvő kászonyvölgyi őserdők beeslése alkalmával egy mellmagasságban 118 cm vastag jegenyefenyő korát 405 évben állapítottam meg, tehát ez a fa a mohácsi vész idejében született. Rövidesen a fejsze áldozata lett, de enélkül is hamarosan összeroskadt volna, az ilyen ősfáknál rendszeresen fellépő tórothadás következtében.

A közölt csoportosítás szerinti vastagsági osztályokban az aránylag vékony méretű fák azért olyan magas korúak, mert az őserdő felújulása hézagokban, kisebb csoportokban történik egy-egy törzs elpusztulása, összeomlása után.

A hézagot gyéren beveti a körülálló fák magja, a keletkező csemeték közül azok, amelyek a hézag közepén több világosság-hoz jutnak, megmaradnak, igyekeznek felfelé, de ez a küzdelmük a szomszédos idősebb fák beárnyékolása folytán 100–150 évig is eltart s az így elnyomott törzs fatömegben kezdetben alig gyarapodik évente, csak amikor valamelyik szomszédja ledőltevel több naphoz és levegőhöz jut, tudja vastagabb évgyűrűk fejlesztésével az elmaradt tömeggyarapodást helyrehozni.

Ez a küzdelem, tülekedés a létért az őserdőkben folytonosan tart. Itt is vannak — éppúgy mint az embernél s más szerves lényeknél — gyengébbek s életképesebb, erőteljesebb példányok, amelyek a gyengébbeket túlszárnyalva, idővel a 45–55 m magas, ágtiszta, hengeres, gyönyörű, értékes törzsekké nőnek és az állományban uralkodó szerepet visznek.

Amint különböző az őserdők törzseinek a vastagsága és kora, éppúgy különböző azok fatömege is.

Néhány év előtt a bereczki havasokhoz tartozó Kászon és Lipse völgyekben bemérettem 148.433 darab fenyőtörzset. Ezek vastagsági osztályokba csoportosítva, a következők fatömegeket adták: a 20–50 cm vastag törzsek 0.30–2.30 m³, az 51–100 cm vastag törzsek 3.0–9.8 m³, a 101 cm s ennél vastagabb törzsek 14.10–19.00 m³ hasznosítható nettó egészséges faanyagot tartalmaztak.

Meg kell jegyezni, hogy egyes kiváló óriástörzsek fatömege a 25.0–35.0 m³-t is elérte s szemléletükbe merülve, csodálattal adózunk a természetalkotta remek példányoknak.

Kár, hogy egy-egy ilyen darabot az utókor részére nem áll

módunkban tartósítani. Ezeket talán csak repülőgépen lehetne darabokra fűrészelve elszállítani s azután belőlük piramist állítani.

De sajnos, ilyenekre ma hiányzik a költség.

Már az eddig előadottakból is kiviláglik, hogy az őserdő faállománya változatos összetételű, de emellett sűrűségét nagyobb hézagok nem szakítják meg. A fák koronája távolról szemlélve egyenletes síkot mutat, amelyből az óriástörzsek koronája helyel-közél kiemelkedik. A főállományt az átlag 40—80 cm vastag fák adják, ezek törzsmagassága csaknem egyenlő s alattuk találjuk az elnyomott, a magasabbak részéről túlszárnyalt fákat. Csekély eltéréssel az őserdőnek ez a három törzsfokozata az általános. Eltéréssel csak ott találkozunk, ahol rendkívüli elemi csapások, úgymint szélviharok vagy tűzkárok az őserdő állagát nagyobb területeken megtépázzák. Ilyen katasztrófák után a törzsek szá-zait, sokszor ezreit találjuk egymáson keresztül-kasul dőlve. Túlnyomó részük ilyenkor gyökerestől fordul ki, az ellenállóbbak derékban törnek ketté s mint szilánkos csonka oszlopok hirdetik a pusztítás erejét.

A kidőlt törzsek évtizedek múltával elkorhadnak, felettük megtelepül az új erdő s idővel csak a gyökerestől kidőlt, elmál-lott fák után évszázadokig megmaradó halmok jelzik, hogy ott valamikor szélvész söpörte el az ősi faállományt.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a fák kora és fatömege felette eltérő, koronáik azonban meglehetősen zárt egyöntetű tetőzetet alkotnak, amelyből csupán egyes óriásfák magaslanak ki.

Az átlagtörzsek magassága 35—40 m, míg a kiemelkedőké 40—60 m között váltakozik.

Az őserdők a Fekete-tenger s az Adria között s a Kárpátok lengyelországi lejtőin ugyanezt a jellegzetes formát mutatják s éppen ez az alakjuk különbözteti meg őket az úgynevezett egyen-letes állományú szálerdőktől.

Hogy az őserdők formája állandóan változatlan marad, azt felújulási módjukban kell keresnünk.

Elemi csapásoktól eltekintve a felújulás itt csak kisebb héza-gokban vagy foltokban történik. A kimagasló ősfák, éppen úgy, mint az érlelmeszedésben szenvedő ember, betegeskedni kezdenek, nedvkeringésük lassan-lassan megapad, gombák micéliumainak a milliói s a szűfélék százazrei erőt vesznek a beteges állapotba ju-tott törzsön, beáll gyökérszétben, később a gyökfőben lassan fel-felé haladó korhadás, amely a farostokat évtizedek folyamán fel-bomlasztja. Ez a fel nem tartóztatható bomlás a törzsek ellenálló-képességét megszünteti, a 20.000—25.000 kilogramm súlyú kolosz-szusok önmaguktól leroskadnak, vagy egy erősebb szélroham le-dönti őket.

A természetes elmúlás esetein kívül megtörténik az is, hogy erősebb helyi ciklonok egyes helyeken néhány törzset kifacsarnak vagy letörnek s így 20—30 méter átmérőjű hézagok támadnak. A mindkét esetben keletkező hézagokat az erdő fái bevetik, az életképesebb csemeték néhány megmarad s ezek alkotják azután azokat az elnyomott példányokat, amelyek az uralkodó törzsek árnyékában felszabadulást várva, évekig sinylődnek.

Most még csak arról akarok megemlékezni, hogy érdemes-e a még meglévő őserdőket fenntartani, s nem lenne-e célszerűbb azok helyébe másokat telepíteni. Ennek a kérdésnek az eldöntésénél meg kell jegyezni, hogy az őserdők fatömeggyarapodása már oly csekély, hogy alig számottevő és ezek az állományok, mint tőke, már nem kamatoznak. Kihasználásuk tehát megokolt.

A természet rendje mindenütt követeli a megújulást. Közgazdasági szempontból nem állhatjuk ennek útját, de bánjunk takarékosan a még birtokunkban lévő őszállományokkal, ne dobjuk, mint eddig, azokat a legelső ajánlattevő karjaiba, várjuk be a legkedvezőbb helyzetet, mert erdőt letarolni könnyű, de új erdők megtelepítése költséges és évtizedek kitartó munkáját igényli.

Gondoljunk arra, hogy az újonnan telepített erdők csak 80—100 év elmúltával fogják azt a fatömeget szolgáltatni, amely kereskedelmi célokra alkalmas anyagot és kielégítő jövedelmet nyújt.

Az őserdők további fenntartása csupán *esztétikai* szempontból lenne megokolt, hogy ha azok egy-egy nagyobb területét, mint természeti emléket tudnánk a maga érintetlenségében fenntartani. Ez az ideális cél a magánbirtokos teherbírását meghaladja erre, mint más kultúrnemzeteknél, nálunk is egyedül az államhatalom áldozhatna.

Bekövetkezik tehát az az idő, hogy őserdeink teljes eltűnésével székely népünk kereseti lehetősége a famegmunkáló üzemek hiányában a mainál is alacsonyabb pontra fog leszállani s egykori erdős béreink fáatlan területei megkétszereződnek.

Itt van a tizenkettedik óra, amikor tétovázás és felsőbb kényszer nélkül önként kell visszafoglalnunk az erdőnek azt, ami az erdőé volt.

Tegyük félre az ősi nembánomságot s ha elődeink pusztítottak, tudjunk mi építeni.

*

Die ehemaligen Urwälder des Komitates Háromszék. Von K. Nemes.

Von der Gesamtfläche des berühmten Székler-Komitates sind 61,6 v. H. — etwa 250.000 ha — bestockt; hievon waren vor 50—60 Jahren annähernd 80 v. H. noch unaufgeschlossene Urwälder.

Verf. schildert nach einem kurzem geschichtlichen Rückblick den Aufbau und die in den letzten Jahrzehnten vorgenommene Aus-

beutung dieser Wälder, von denen mit Rücksicht auf die Anforderungen der zeitgemässen Forstwirtschaft nur einige Naturschutzgebiete erhalten werden können.

*

Souvenir des forêts vierges du comitat de Háromszék. Par K. Nemes.

Coup d'oeil historique avec résumé des données caractéristiques et de l'exploitation des forêts.

*

The Virgin Forests of County Háromszék. By K. Nemes.

Historical retrospect, summary of characteristic data and report about the exploitation of the woods mentioned.

Jegyzetek az 1935:IV. t.-c. és annak végrehajtása tárgyában kiadott 35.000/1938. F. M. számú rendelethez.

Irta: **Braxatoris Zoltán.**

Hat év alatt, az 1935:IV. t.-c. kibocsátása óta a törvénnyel kapcsolatosan olyan sok, még érvényben levő régi és még több új jogszabály nyert alkalmazást, hogy célszerűnek találtam azokat a törvény szakaszainak a sorrendjében összefoglalni. Az állami szolgálatból nyugalomba vonulásom alkalmával jegyzetemet azzal a kérelemmel bocsátom az erdőfelügyelők rendelkezésére, hogy vezessék azokat tovább, mert a törvénynek csak úgy lehet igazságosan érvényt szerezni, ha a vele összefüggő jogszabályokat állandóan szem előtt tartják.

Az 1935:IV. t.-c. a területi adatokra, illetőleg a földadókataszterre támaszkodik. Ha valamely erdő más művelési ágba megy át, a földadókataszter szabályai szerint a változást az erdőrendészeti hatóság engedélye nélkül is keresztül kell vezetni. Az igazságos és egyenlő adóztatás elve t. i. megköveteli, hogy az új művelési ág az adóztatásnál megfelelő elbírálásban részesüljön, mert nem volna helyes álláspont az erdőben mezőgazdasági hasznot élvező tulajdonost még az erdő alacsonyabb földadójának a külön előnyében is részesíteni. Ha a művelési ág változtatása jogszabályt sért, az erdőfelügyelőnek módjában áll a birtokost már a művelési ágak változásainak a nyilvántartási jegyzékébe való vételénél a faállomány felújítására kötelezni. Ezt a jegyzéket a földadókataszter szabályai szerint az illetékes m. kir. erdőfelügyelőnek meg kell küldeni azért, hogy ha szükségesnek látja, a helyszíni eljárásnál magát képviseltesse. Módjában van továbbá